

DOI: <http://doi.org/10.32750/2023-0120>

УДК: 336.5

JEL Classification: H52, H72, I22

Рамський Андрій Юрійович

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0001-7368-697X
email: a.ramskyi@kubg.edu.ua

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАСТОСОВУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізований зарубіжний досвід фінансування закладів загальної середньої освіти та перспективи його застосування в Україні. Встановлено, що в розвинутих країнах використовується три основні моделі фінансування закладів загальної середньої освіти: модель «вільний ринок», модель «суспільний ринок», антиринкова модель. Проаналізовані моделі систем фінансування загальної середньої освіти у європейських країнах. Зроблено висновок, що у більшості країн Європи підтримується модель фінансування системи загальної середньої освіти «суспільний ринок». Встановлено, що у більшості європейських країн фінансування отримання здобувачами освіти рівня початкової освіти та загальної середньої освіти забезпечується за рахунок бюджетних коштів. Встановлено, що у більшості європейських країн громадяни країни можуть отримати повну загальну середню освіту безкоштовно, а іноземці - за рахунок коштів приватних осіб. Обґрунтовано, що нормативно-правовою базою України регламентована доступність та безоплатність для споживачів освітніх послуг отримання повної загальної середньої освіти. За результатами аналізу динаміки структури видатків загального фонду бюджету міста Києва за напрямом «Освіта» за період 2018-2022 рр. встановлено, що більшість закладів загальної середньої освіти є об'єктами комунальної власності і фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів. Доведено, що сфера освітніх послуг України розширюється за рахунок збільшення кількості приватних закладів загальної середньої освіти, особливо на третьому рівні отримання повної середньої освіти, а саме гімназій, ліцеїв. Обґрунтовано, що доцільно використовувати досвід європейських країн у сфері диверсифікації джерел фінансування закладів загальної середньої освіти, особливо цікавим є досвід реалізації фандрайзингових проєктів, що особливо актуально у воєнний час та у період післявоєнного відновлення економіки України.

Ключові слова: заклади загальної середньої освіти; фінансування; міжнародний досвід; аналіз; оцінка; моніторинг.

ВСТУП

Постановка проблеми. Одним із найбільш впливових чинників формування валового національного продукту та рівня життя населення є людський капітал. Людський капітал є динамічним чинником і значний вплив на його якість оказує рівень якості системи загальної середньої освіти. Якість загальної середньої освіти, як однієї із вагомих ланок системи освіти в цілому, є впливовим чинником розвитку системи освіти в країні. Системи фінансування загальної середньої освіти в різних країнах застосовуються різні. Доцільно дослідити розвиток систем фінансування у розвинутих країнах та узагальнити досвід, який можна у подальшому використовувати у реформуванні засобів фінансування системи загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати узагальнення міжнародного досвіду фінансування системи загальної середньої освіти у Європейських країнах та доцільність його використання в Україні відображені у статті Демянішиної О.А., Гвоздей

Н.І. та Кірда О.П. [1]. Дослідженню досвіду фінансування системи загальної середньої освіти в розвинутих країнах присвячена стаття Литвин Л. [2]. Питання фінансування та організації системи загальної середньої освіти досліджені у статті Яроша А.О. [3]. Перспективи застосування зарубіжного досвіду фінансування розвитку системи освіти в Україні розглянуті в статті Затоцької Т. [4]. Стаття Назукової Н.М. присвячена дослідженню міжнародного досвіду застосування фактору фінансування освіти для прискорення економічного зростання у повоєнний період [5]. У статті Журавльової Ю.О. наведено результати дослідження досвіду управління освітою у США [6]. Стаття Юрченко А.М., Краус К.М., Краус Н.М. присвячена дослідженню світового досвіду та українській практиці управління фінансовим забезпеченням закладів освіти [7]. У статті Касич А.О., Циган В.А. досліджено особливості фінансування вищої освіти в Україні та інших країнах світу [8]. Узагальнення світового досвіду фінансування закладів загальної середньої освіти та практика фінансування шкільної освіти в Україні досліджено у статтях Лойко В.В., Поздеевої К.В. [9, 10]. Зважаючи на напрацювання вчених за даною проблематикою та враховуючі сучасну воєнну ситуацію в Україні, доцільно провести дослідження розвитку систем фінансування закладів загальної середньої освіти у розвинутих країнах світу та розробити рекомендації щодо доцільності застосування цього досвіду в Україні.

Мета статті. Метою статті є аналіз систем фінансування закладів загальної середньої освіти в розвинутих країнах та обґрунтування рекомендацій для розвитку системи фінансування закладів загальної середньої освіти в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В розвинутих країнах система фінансування закладів загальної середньої освіти формується за трьома основними моделями. Модель фінансування закладів загальної середньої освіти «вільний ринок» передбачає обмежене фінансування за рахунок бюджетних коштів і значну частку фінансування за рахунок приватних коштів за умови комерціалізації закладів загальної середньої освіти. Модель «вільний ринок» підтримують такі країни, як США, Австралія, Великобританія, Іспанія, Південна Африка, Шотландія, Нідерланди. Потрібно зауважити, що в США існують три види шкіл: державні, приватні та релігійні. Система фінансування закладів загальної середньої освіти в США характеризується децентралізацією. Заклади загальної середньої освіти в США наділені організаційною та фінансовою самостійністю. Фінансування закладів освіти здійснюється з відповідного бюджету. У державних школах освітній процес повністю забезпечений за рахунок бюджетних коштів. В окремих штатах на законодавчому рівні прийнято, що певну частку сукупного доходу штату спрямовувати на освіту. Частина штатів формують спеціальний освітній фонд, обсяг якого зростає щорічно на певний відсоток. За розподіл коштів на розвиток закладів загальної середньої освіти відповідають шкільні округи, діяльність штатів обмежена. Рівень початкових шкіл на 90 % фінансується за рахунок коштів муніципалітетів і лише 6 -7 % - кошти штатів. Недержавні заклади загальної середньої освіти в США можуть отримувати бюджетні кошти в розмірі до 10 % від своїх загальних витрат, до 15 % котів надходить від приватних осіб та спонсорів, а 75 % школи заробляють самостійно за рахунок реалізації власної стратегії розвитку. Оплата праці працівників шкіл в США здійснюється округом. Обсяг витрат на оплату праці працівників шкіл та їх додаткове заохочення складає до 80-85 % від загальних витрат на забезпечення функціонування закладів загальної середньої освіти [11]. Оцінка ефективності витрат бюджетних коштів проводиться органами, які ці кошти виділяють. Фінансування закладів загальної середньої освіти в США на місцевому рівні надає можливість врахувати потреби

кожного окремого закладу. Основними перевагами американської системи фінансування закладів загальної середньої освіти є те, що адміністрація закладів може гнучко реагувати на потреби своїх закладів та отримувати кошти із різних джерел; витрачання коштів є прозорим, звіт про доходи і витрати кожний заклад загальної середньої освіти публікує на сайті закладу; функції органів управління не дублюються [12]. Реформування і централізація системи загальної середньої освіти Великобританії почалось з 1988 р. з прийняттям Закону про реформу освіти (Education Reform Act), завдяки якому закладам загальної середньої освіти була надана можливість створення системи нової фінансової підзвітності та виходу із-під контролю місцевих органів освіти [13]. Фінансування закладів середньої освіти у Великобританії відбувається за рахунок різних джерел фінансування: бюджетів муніципалітетів, коштів приватних осіб, коштів, які отримані в процесі реалізації фандрайзингових проєктів. У 1992 р. у Великобританії був прийнятий освітній закон (Whiter Paper), у якому задекларовано: вільний вибір школи батьками дитини, збільшення автономності шкіл, зростання відповідальності по фінансовій звітності. Таким чином заклади загальної середньої освіти Великобританії мають фінансову автономію, реалізують свої конкурентні переваги на ринку освітніх послуг, виконують рекомендації центральних органів щодо організації освітнього процесу, норм оцінювання та схем роботи викладача в класі. Метою розвитку системи фінансування закладів загальної середньої освіти «вільний ринок» є підвищення конкуренції на ринку освітніх послуг, поступове зниження бюджетних витрат на освіту та залучення приватних коштів до фінансування системи загальної середньої освіти з метою покращення матеріально-технічного забезпечення шкіл та підвищення якості освітнього процесу.

Другий різновид серед моделей фінансування закладів загальної середньої освіти в розвинутих країнах є модуль, яка називається «суспільний ринок». Особливістю фінансування за цією моделлю є те, що вона гарантує всім здобувачам освіти отримання якісної освіти незалежно від матеріального стану родини. Ця модель характеризується запровадженням фінансування освітніх послуг за рахунок отримання освітніх грантів, освітніх ваучерів, розвитком системи «навчання в кредит». Модель орієнтована на суспільний ринок, відбувається зменшення бюджетного фінансування та частково здійснюється приватизація закладів загальної середньої освіти. Цю модель використовують більшість країн Європи. У Франції в 2000 р. Був прийнятий Кодекс освіти, який об'єднав всі документи, які стосуються освіти. Заклади загальної середньої освіти Франції спираються на власні фінансові ресурси, можуть отримувати дотації з бюджету та

Третім різновидом серед моделей фінансування закладів загальної середньої освіти є модель «соціального або антиринкового фінансування». Ця модель передбачає переважно бюджетне фінансування закладів загальної середньої освіти. Така модель реалізується в наступних країнах: Данії, Єгипті, Ірландії, Німеччині, Угорщині, Фінляндії, Чеській Республіці, Україні.

Враховуючи, що в Україні зараз воєнний стан і багато наших співвітчизників вимушено іммігрували у різні європейські країни, то доцільно узагальнити інформацію щодо типів закладів загальної середньої освіти та систем їхнього фінансування (табл. 1).

У Німеччині отримання загальної середньої освіти є обов'язковим. Навчання для здобувачів освіти починається з 6 років і може тривати до 19 років. Здобуття середньої освіти починається з рівня початкової школи, в якій навчання триває впродовж 4 років. У Німеччині заклади загальної середньої освіти поділяються на три різні потоки: загальна середня школа (Hauptschulen), середня школа (Realschule) та академічна середня

школа (Gymnasien). Ці типи шкіл мають на меті підготувати здобувачів освіти до отримання професійної або вищої освіти.

Таблиця 1

**Системи фінансування закладів загальної середньої освіти в
європейських країнах**

Назва країни	Тип школи (тривалість навчання)	Вік здобувачів освіти	Система фінансування
Німеччина	Початкова (4 роки, з 1 по 4 клас)	6-10 (12) років	Бюджетна (федеральний бюджет) Окремі федеральні землі здійснюють контроль над системою освіти, тому існує багато варіацій типів шкіл.
	Загальна середня школа <i>Hauptschulen</i> (5 років, з 5 по 9 клас)	10 (12) – 14 (16) років	
	Середня школа <i>Realschule</i> (6 років, з 5 по 10 клас)	10 (12) – 15 (17) років	
	Академічна середня школа (гімназія) <i>Gymnasien</i> (8 років, 5-12 класи) або (3 роки, 11-13 класи)	10 (12) – 17 (19) років	
Польща	Початкова школа (1-4 класи)	6 (7) – 9 (10) років	Переважне бюджетне фінансування
	Середня школа (5-8 клас)	10 – 13 років	
	Добровільна освіта середня або середньо- професійна (ліцей, технікум, галузеві професійні школи I та II ступеня)	13 (14) – 17 (20) років	Фінансування переважно за рахунок внесків приватних осіб та коштів з інших джерел
Чехія	Початкова освіта (5 років)	6(7) – 11(12) років	Переважне бюджетне фінансування
	Базова середня освіта (4 роки)	11 (12) – 15 (16) років	
	Повна середня освіта (ліцеї, об'єднані середні школи, середні професійні школи та середні технічні школи) (2-5 років)	15 (16) – 17 (20) років	Фінансування як бюджетне так і за рахунок внесків приватних осіб або з інших джерел
Болгарія	Початкова (1-4 клас)	6 (7) – 9 (10) років	Державні школи фінансуються за рахунок бюджетного фінансування
	Середня (5-8 клас)	9 (10) – 13(14) років	
	Старша (9-12 клас)	13 (14) – 17 (20) років	
Словаччина	Початкова (1-4 клас)	6 (7) – 9 (10) років	Переважне бюджетне фінансування
	Середня (5-9 клас)	9 (10) – 14 (15) років	
	Гімназія або професійне училище (3-4 роки навчання)	14 (15) – 17 (18) років	

Джерело: складено автором за даними [15]

У Польщі існує обов'язкова освіта та добровільна загальна середня освіта. До обов'язкової освіти відносяться початкова школа (1-8 клас) і рік дошкільної освіти. Добровільна освіта передбачає широкий вибір навчальних закладів і стосується переважно вищого рівня загальної середньої освіти: ліцеї, технікуми, галузеві професійні школи I та II ступеня. Якість системи освіти в Польщі підтримуються високими стандартами країни. У Польщі є багато державних закладів загальної середньої освіти, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів і у яких здобувачі освіти можуть отримати безкоштовну середню освіту. Освітній процес у державних закладах загальної середньої освіти в Польщі здійснюється польською мовою. Також можна отримати загальну середню освіту і в приватних закладах освіти, у яких фінансування здійснюється за рахунок внесків приватних осіб та коштів з інших джерел. В приватних закладах загальної середньої освіти є можливість навчатися за рахунок грантів або отримати знижку на навчання.

У Чеській Республіці тривалість загальної середньої освіти триває 9-13 років. Загальна середня освіта в Чехії безкоштовна за наявності знання чеської мови. Базова середня освіта в Чехії складається із початкової освіти, яка триває 5 років і середньої освіти, яка триває 4 роки. Після 9 років навчання здобувачі освіти отримують сертифікат про закінчення середньої школи. Для отримання повної загальної середньої освіти можна продовжити навчання у ліцеї, об'єднаній середній школі, середній професійній школі та середній технічній школі. Для іноземців здобуття загальної середньої освіти дитиною здійснюється за кошти батьків.

У Болгарії існує також три етапна система загальної середньої освіти: початкова школа, середня школа, старша школа. Навчання на всіх трьох етапах триває по 4 роки. Після завершення навчання у старшій школі і за умови складання державного іспиту можна вступити до гімназії, коледжу або вищої школи. Громадяни Болгарії отримують загальну середню освіту безкоштовно, а для іноземців ця освіта є платною. В Болгарії працюють як державні так і приватні заклади загальної середньої освіти.

У Словаччині отримати загальну середню освіту можна безкоштовно як громадянам країни так і іноземцям за умови знання словацької мови. Заклади загальної середньої освіти також поділяються на заклади початкової школи та середньої. Навчання у початковій школі триває 4 роки (1-4 класи), в середній школі діти навчаються 5 років (5 - 9 клас).

Нормативно-правовою базою України регламентовано доступність та безкоштовність повної загальної середньої освіти для споживачів освітніх послуг. Дійсно, більшість закладів загальної середньої освіти є комунальною власністю і фінансується за рахунок місцевих бюджетів. Результати аналізу динаміки коштів місцевого бюджету, які виділяються за напрямом «Освіта» дозволяють зробити висновок щодо щорічного збільшення обсягів фінансування закладів загальної середньої освіти, які перебувають у комунальній власності (табл. 2).

За період 2018-2022 рр. кількість закладів загальної середньої освіти, діяльність яких фінансуються за рахунок коштів місцевого бюджету зросла на 7,63 %, а обсяги фінансування цих закладів збільшились у 1,99 рази. Динаміка середньорічних обсягів фінансування кожного окремого закладу загальної середньої освіти за період 2018 – 2022 рр. також є позитивною, обсяги фінансування кожного окремо закладу загальної середньої освіти міста Києва зросли у 1,85 рази. Необхідно відмітити позитивну тенденцію зростання кількості закладів загальної середньої освіти, які перебувають у приватній власності та отримують освітню субвенцію з бюджету міста Києва.

Таблиця 2

Динаміка структури видатків загального фонду бюджету міста Києва за напрямом «Освіта» за період 2018-2022 рр.

Назва показника	Роки					Відхилення даних 2022 р. від даних 2018 р., %
	2018	2019	2020	2021	2022	
Обсяг видатків з бюджету міста Києва за рахунок загального фонду за напрямом «Освіта», млн. грн.	12 254, 8	15 314, 9	18 038, 3	21 960, 3	24 469, 3	Зросло у 1,99 рази
Кількість закладів загальної середньої освіти міста Києва, які повністю фінансуються за рахунок коштів місцевого бюджету, одиниць	393	394	427	425	423	7,63
Річний обсяг фінансування в середньому на один заклад загальної середньої освіти міста Києва, млн. грн.	31,18	38,87	42,24	51,67	57,85	Зросло у 1,85 рази
Кількість приватних закладів загальної середньої освіти міста Києва, які отримують освітню субвенцію, закладів	н.д.	н.д.	34	62	78	Зросло у 2,29 рази

Джерело: складено автором за даними Звітів КМДА [20]

Реформа системи освіти, яка перманентно розвивається в Україні всі роки державності, передбачає поступове просування ринку освітніх послуг до моделі «суспільного ринку», яка діє в багатьох країнах Європи. В останні роки, у зв'язку зі змінами у законодавстві України, навіть не зважаючи на важке становище закладів загальної середньої освіти, яке пов'язане із війною, відчувається рух створення та нарощування кількості приватних закладів загальної середньої освіти, які пропонують більш комфортні умови для дітей, впроваджують нові, передові технології надання знань, і створюють конкурентне середовище в галузі освіти в Україні. Розширення сфери освітніх послуг за рахунок поширення розвитку приватних закладів загальної середньої освіти особливо відчувається у великих містах, зокрема в місті Києві.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

За проведеними дослідженнями систем фінансування закладів загальної середньої освіти в розвинутих країнах можна зробити наступні висновки. Більшість розвинутих, особливо європейських країн забезпечують своїм громадянам можливість отримати безкоштовну початкову та загальну повну освіту. В розвинутих країнах існують як державні заклади загальної середньої освіти, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів, так і приватні заклади загальної середньої освіти, особливо в секторі третього

ступеня повної освіти (гімназії, ліцеї, професійні училища, технікуми, професійні школи), що позитивно впливає на формування конкурентного середовища в системі освіти та надає можливість отримати споживачам освітніх послуг більш сучасну та якісну освіту. Доцільно використовувати досвід європейських країн у сфері диверсифікації джерел фінансування закладів загальної середньої освіти, особливо цікавим є досвід реалізації фандрайзингових проєктів, що особливо актуально у воєнний час та у період післявоєнного відновлення економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дем'янишина О.А., Гвоздей Н.І., Кірдан О.П. (2023). Система фінансування закладів загальної середньої освіти: міжнародний досвід для України. Наукові інновації та передові технології. Серія: «Економіка». № 3. С. 27 – 39.
2. Литвин Л. (2017). Зарубіжний досвід фінансування освіти: перспективи та застосування в Україні. Україна-Європа-світ. Міжнародний збірник наукових праць. № 19. С. 393 – 397.
3. Ярош О.А. (2018). Аналіз зарубіжного досвіду організації загальної середньої освіти в розвинених країнах. № 6. С. 353 – 356.
4. Затоцька Т. (2012). Зарубіжний досвід фінансування розвитку освіти: перспективи застосування в Україні. Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Економіка. № 139. С. 5-14.
5. Назукова Н.М. (2023). Міжнародний досвід застосування фактору фінансування освіти для прискорення економічного зростання у повоєнний період. Ефективна економіка. №7. DOI:<https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.7.36>.
6. Журавльова Ю.О. (2020). Досвід управління освітою у США: теоретико-методологічні аспекти. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». Вип. 3 (59). С. 7-13
7. Юрченко А.М., Краус К.М., Краус Н.М. (2022). Інституційні засади управління фінансовим забезпеченням закладів освіти: світовий досвід та українська практика. European scientific journal of Economic and Financial innovation. № 1 (9). С. 16 – 33.
8. Касич А.О., Циган В.А. (2013). Особливості фінансування вищої освіти в Україні та інших країнах світу. Ефективна економіка. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2587>
9. Лойко В.В., Поздєєва К.В. (2019). Сучасні проблеми та напрями удосконалення системи фінансування шкільної освіти. Proceedings of the XVII International Scientific and Practical Conference Social and Economic Aspects of Education in Modern Society Vol.1, September 25, Warsaw, Poland. P. 17-22.
10. Лойко В.В., Поздєєва К.В. (2021). Методичний підхід до розподілу бюджетних видатків на організацію навчального процесу в закладах загальної середньої освіти. Ефективна економіка. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8532>
11. Шкільна освіти в США – система та особливості. 2020. URL: <https://kidsvisitor.com/uk/news/310-shkilna-osvita-v-ssha-sistema-ta-osoblivosti/>
12. Бойченко В.М. (2009). Реформування управління загальною середньою освітою: досвід США: монографія. Суми. Видавництво СумДУ ім. А.С.Макаренка. 180 с.
13. Ryan C. & Astle J. (2008). Academies and future of state education. London: Trades Union Congress. 60 p.
14. The Funding of School Education: Connecting Resources and Learning. Paris: OECD. Publishing, 2017. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264276147-en/>
15. Початкова та середня освіта в Німеччині. URL: <http://surl.li/kezlt>
16. Середня загальна і середня професійна освіта у Польщі. URL: <https://europortal.biz.ua/evropa/polshha/navchannia/serednia-osvita-v-polshi.html>
17. Середня освіта в Чехії. URL: <https://compass.in.ua/ua/strany/chekhiya/srednee-obrazovanie-v-chekhiy/>
18. Освіта у Болгарії. URL: <https://ua.bolgarskiydom.com/zhizn-v-bolgarii/obrazovanie/>
19. Середня освіта у Словаччині. URL: <https://slovakstudy.com/uk/srednee-obrazovanie-v-slovakii/>
20. Річний Звіт міста Києва. Департамент економіки та інвестицій виконавчого органу Київської міської ради. Фінансова інформація. 2021. URL: https://dei.kyivcity.gov.ua/files/2022/8/22/Kyiv_Richnuy_zvit_2021_Finansova_informaciya.pdf

Andrii Ramskyi

doctor of economic sciences, professor,
head of the finance department,
Borys Grinchenko Kyiv University,
Kyiv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-7368-697X
email: a.ramskyi@kubg.edu.ua

**ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCE OF FINANCING INSTITUTIONS OF
GENERAL SECONDARY EDUCATION AND PROSPECTS OF ITS
APPLICATION IN UKRAINE**

Abstract. The article analyzes the foreign experience of financing institutions of general secondary education and the prospects of its application in Ukraine. It has been established that three main models of financing general secondary education institutions are used in developed countries: the "free market" model, the "social market" model, and the anti-market model. Analyzed models of general secondary education financing systems in European countries. It was concluded that in most European countries, the "public market" financing model of the general secondary education system is supported. It has been established that in most European countries, the financing of primary education and general secondary education by those seeking education is provided at the expense of budget funds. It has been established that in most European countries, citizens of the country can receive a full general secondary education for free, and foreigners - at the expense of private individuals. It is substantiated that the regulatory and legal framework of Ukraine regulates the availability and free of charge for consumers of educational services to obtain a full general secondary education. According to the results of the analysis of the dynamics of the expenditure structure of the general fund of the budget of the city of Kyiv under the direction of "Education" for the period 2018-2022, it was established that the majority of general secondary education institutions are communally owned and financed from local budgets. It has been proven that the sphere of educational services of Ukraine is expanding due to the increase in the number of private institutions of general secondary education, especially at the third level of obtaining full secondary education, namely gymnasiums and lyceums. It is substantiated that it is expedient to use the experience of European countries in the sphere of diversification of sources of financing of general secondary education institutions, especially interesting is the experience of implementing fundraising projects, which is especially relevant in wartime and in the period of post-war economic recovery of Ukraine.

Keywords: institutions of general secondary education; financing; international experience; analysis; rating; monitoring.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Demyanyshina O.A., Gvozdei N.I., Kirdan O.P. (2023). The system of financing general secondary education institutions: international experience for Ukraine. Scientific innovations and advanced technologies. Series: "Economics". No. 3. P. 27-39.
2. Lytvyn L. (2017). Foreign experience in financing education: prospects and application in Ukraine. Ukraine-Europe-world. International collection of scientific works. No. 19. P. 393-397.
3. Yarosh O.A. (2018). Analysis of foreign experience in the organization of general secondary education in developed countries. No. 6. P. 353-356.
4. Zatotska T. (2012). Foreign experience in financing the development of education: prospects for application in Ukraine. Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv University. Economy. No. 139. P. 5-14.
5. Nazukova N.M. (2023). International experience of applying the education financing factor to accelerate economic growth in the post-war period. Efficient economy. #7. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.7.36>.
6. Yu.O. Zhuravlyova (2020). Experience of education management in the USA: theoretical and methodological aspects. Scientific and industrial magazine "Business-navigator". Vol. 3 (59). P. 7-13
7. Yurchenko A.M., Kraus K.M., Kraus N.M. (2022). Institutional principles of managing the financial support of educational institutions: world experience and Ukrainian practice. European scientific journal of economic and financial innovation. No. 1 (9). P. 16 – 33.
8. Kasych A.O., Tsygan V.A. (2013). Peculiarities of higher education financing in Ukraine and other countries of the world. Efficient economy. No. 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2587>

9. Loiko V.V., Pozdeeva K.V. (2019). Modern problems and directions for improvement of the school education financing system. Proceedings of the XVII International Scientific and Practical Conference Social and Economic Aspects of Education in Modern Society Vol.1, September 25, Warsaw, Poland. P. 17-22.
10. Loiko V.V., Pozdeeva K.V. (2021). A methodical approach to the distribution of budget expenditures for the organization of the educational process in institutions of general secondary education. Efficient economy. No. 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8532>
11. School education in the USA - system and features. 2020. URL: <https://kidsvisitor.com/uk/news/310-shkilna-osvita-v-ssha-sistema-ta-osoblivosti/>
12. Boychenko V.M. (2009). Reforming the administration of general secondary education: The US experience: A monograph. Sumy. Publishing House of Sumy State University named after A.S. Makarenko 180 p.
13. Ryan C. & Astle J. (2008). Academies and future of state education. London: Trades Union Congress. 60 p.
14. The Funding of School Education: Connecting Resources and Learning. Paris: OECD. Publishing, 2017. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264276147-en/>
15. Primary and secondary education in Germany. URL: <http://surl.li/kezlt>
16. Secondary general and secondary professional education in Poland. URL: <https://europortal.biz.ua/evropa/polshha/navchannia/serednia-osvita-v-polshi.html>
17. Secondary education in the Czech Republic. URL: <https://compass.in.ua/ua/strany/chekhiya/srednee-obrazovanie-v-chekhii/>
18. Education in Bulgaria. URL: <https://ua.bolgarskiydom.com/zhizn-v-bolgarii/obrazovanie/>
19. Secondary education in Slovakia. URL: <https://slovakstudy.com/uk/srednee-obrazovanie-v-slovakii/>
20. Annual Report of the City of Kyiv. Department of Economy and Investments of the Executive Body of the Kyiv City Council. Financial information. 2021. URL: https://dei.kyivcity.gov.ua/files/2022/8/22/Kyiv._Richnuy_zvit_2021._Finansova_informaciya.pdf

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.